

ZARAZA

w oparciu o *La Peste* („Dżumę”)
Alberta Camusa

w adaptacji scenicznej Neila Bartletta
reż. Una Thorleifsdottir

Opracowanie: Anna Zalewska-Uberman

CZĘŚĆ DLA NAUCZYCIELKI_LA

I. Wstęp.

Drodzy Nauczycielki i Nauczyciele,

Oddajemy do Waszych rąk materiały edukacyjne do spektaklu „Zaraza” wyprodukowanego przez Teatr Żeromskiego w Kielcach. Zawierają one scenariusze zajęć, które możecie zrealizować (w całości lub korzystając z pojedynczych modułów) podczas lekcji języka polskiego i/lub wiedzy o kulturze.

W materiałach zostały wykorzystane narzędzia pedagogiczno-teatralne, które pozwalają prowadzić interaktywne, ciekawe i angażujące całą klasę zajęcia, a być może nawet odczarować lekturę szkolną, jaką jest „Dżuma” Alberta Camusa.

Scenariusze lekcji są zgodne z podstawą programową klas 7 i 8 szkoły podstawowej oraz szkół średnich. Uwzględniają też elementy zadań maturalnych. Materiały dotyczą odbioru tekstów kultury (powieści, eseju, spektaklu, artykułu), z uwzględnieniem kontekstów literackich, historycznych i społecznych. Ich celem, oprócz realizacji podstawy programowej, jest zachęcenie młodzieży do aktywnego obcowania ze sztuką.

Materiały zostały podzielone na dwie części sugerowane do zrealizowania: przed i po spektaklu. Mamy nadzieję, że zainspirują Państwa do poprowadzenia wielu kreatywnych lekcji.

II. Przed spektaklem:

SCENARIUSZ PIERWSZY:

Teatralny savoir-vivre.

Zbiór dobrych praktyk dla widowni (45 minut).

Różne perspektywy. Powiedz uczniom, że podczas dzisiejszej lekcji przyjrzy się widowni teatralnej z różnych perspektyw. Podziel klasę na cztery grupy. Każda z nich losuje jedną kartkę, na której zostały zapisane następujące role: widzowie przed spektaklem, widzowie w trakcie trwania spektaklu, pracownicy teatru (szatniarze, obsługa widowni, bileterzy), zespół aktorski podczas spektaklu. Poproś, aby każda grupa przypomniła sobie swoją ostatnią wizytę w teatrze i z perspektywy wylosowanej roli odpowiedziała na dwa pytania:

→ Co Wam pozwalało czuć się dobrze w teatrze?

→ Co Wam utrudniało czuć się dobrze w teatrze?

Po dziesięciu minutach grupy dzielą się na forum swoimi spostrzeżeniami.

Przykładowe odpowiedzi:

	Widzowie przed spektaklem	Widzowie w trakcie trwania spektaklu	Pracownicy teatru	Zespół aktorski podczas spektaklu
Co Wam pozwalało czuć się dobrze w teatrze?	odebranie wcześniej biletu, przyjechanie z wyprzedzeniem, aby zaparkować we wskazanym miejscu, zapoznanie się z tematem sztuki, pomoc obsługi widowni w znalezieniu miejsca, obecność całej klasy o wyznaczonej godzinie.	cisza na widowni, wyłączone urządzenia elektroniczne, wygodne fotele, wcześniejsze zapoznanie się z tematem sztuki, możliwość skorzystania z przerwy na jedzenie i picie w antrakcie.	przyjście widzów z wyprzedzeniem, zajmowanie, przez widzów przypisanych im miejsc, zakup biletu z wyprzedzeniem, niewnoszenie jedzenia na salę teatralną, zachowanie ciszy podczas spektaklu, wyłączone urządzenia elektroniczne.	przyjście widzów na czas, punktualne rozpoczęcie spektaklu, brak komentarzy, rozmów ze strony widowni, wyłączone urządzenia elektroniczne, niewnoszenie jedzenia na salę teatralną.

	Widzowie przed spektaklem	Widzowie w trakcie trwania spektaklu	Pracownicy teatru	Zespół aktorski podczas spektaklu
Co Wam utrudniało czuć się dobrze w teatrze?	spóźnienie się do teatru, widzowie tłoczący się przy kasie, odebranie biletu na ostatnią chwilę.	rozmowy, komentarze ze strony innych widzów, korzystanie z telefonów komórkowych, aktywne ekrany urządzeń elektronicznych, wychodzenie widzów w trakcie spektaklu, jedzenie na widowni.	spóźnieni widzowie, widzowie, którzy zapomnieli biletu/ numeru rezerwacji, pozostawione rzeczy w szatni po skończonym spektaklu, śmieci pozostawione na widowni, rozmowy na widowni.	spóźnieni widzowie, rozmowy, komentarze ze strony widzów, korzystanie z telefonów komórkowych, aktywne ekrany urządzeń elektronicznych, wychodzenie widzów w trakcie spektaklu, jedzenie na widowni.

Komentarz: Zwróć uwagę klasy na to, że teatr to system naczyń połączonych, w którym zespół aktorski, pracownicy teatru i widzowie mają na siebie wzajemny wpływ.

SCENARIUSZ DRUGI:

Wokół „Dżumy”.

Sztafeta ekspertów i ekspertek.

Przed pójściem na spektakl „Zaraza”, warto przeprowadzić powtórkę z tekstu źródłowego, na którym oparta jest adaptacja teatralna Neila Bartletta.

- Kilka dni przed zajęciami zapowiedz uczniom, że planujesz zrealizować lekcję na podstawie „Dżumy” w formie sztafety ekspertów i ekspertek. Podziel klasę na sześć podgrup. Każdej przydziel jeden temat związany z lekturą, w którym staną się ekspertami i ekspertkami. Możesz skorzystać z poniższych propozycji lub zaproponować własne:
 - Albert Camus – życie i twórczość.
 - Interpretacja tytułu powieści.
 - Czas i miejsce akcji.
 - Egzystencjalizm w „Dżumie”.
 - „Dżuma” jako powieść parabola.
 - Narracja w powieści.
 - Opracowanie jednego z toposów literackich – miasto, miłość i śmierć, zło, przemiana bohatera, bunt, samotność, cierpienie.
- Zapowiedz, że zadaniem domowym dla każdej grupy jest:
 - przygotowanie pięciominutowej prezentacji na zadany temat w dowolnej formie (przykładowo: mapa myśli, komiks, wykład, plakat, rysunek, zbiór najważniejszych cytatów, scenka etc.),
 - wymyślenie, w jaki sposób wykorzystają i zaaranżują przestrzeń klasy, aby zaprezentować efekty swojej pracy (przykładowo: rozmieszczenie kartek z cytatami w różnych miejscach, powieszenie plakatu, wyodrębnienie miejsca na scenę i widownię, ustawienie krzeseł w niestandardowy sposób etc.).
- W dniu lekcji daj grupom chwilę na zaaranżowanie każdego stanowiska w klasie. Ustalcie kolejność prezentacji. Kiedy wszystkie grupy będą gotowe, rozpocznijcie odwiedzanie stanowisk eksperckich.
- Po zapoznaniu się z prezentacjami wszystkich grup podsumujcie w rozmowie doświadczenie udziału w sztafecie. Zapytaj klasę:
 - Co najlepiej zapamiętali na poszczególnych stanowiskach?
 - Co ich zaniekało lub zdziwiło?
 - Czego nowego dowiedzieli się o powieści podczas lekcji?

III. Po spektaklu

SCENARIUSZ PIERWSZY:

Jak pracują, jak kochają i jak umierają bohaterowie spektaklu „Zaraza”?

1. Zwróć uwagę uczniów, że w spektaklu doktor Bernadetta Rieux grana przez Joannę Kasperek, aż trzykrotnie wypowiada słowa: „Żeby poznać miasto, najlepiej zapytać jego mieszkańców, jak pracują, jak kochają i jak umierają”. Powiedz klasie, że powyższy cytat ze spektaklu stanie się dla Was kluczem do stworzenia scenicznych portretów bohaterów.
2. Karta postaci. Poproś uczniów, aby zastanowili się w myślach, która postać ze spektaklu była dla nich najbardziej interesująca (zafrapowała lub zaskoczyła ich wyglądem, zachowaniem etc.). Następnie rozdaj każdemu z uczniów kartę postaci do wypełnienia.

Przykładowa propozycja:

Imię i nazwisko bohatera	Bernadetta Rieux
Wykonywany zawód	Doktor medycyny
Wygląd zewnętrzny (w tym kostium, który nosi)	Postawna, szczupła kobieta, uczesana w wysoki kok. Ubrana w elegancki garnitur, spod którego widoczny jest kombinezon medyczny. W niektórych scenach nosi okulary medyczne.
Postawa ciała. Jak się porusza?	Wyprostowana, nieco usztywniona postawa ciała. Porusza się zdecydowanym krokiem.
Jakie emocje przeżywa? (podaj minimum cztery)	Strach, nadzieja, rozpacz, smutek, złość
Cechy charakteru (podaj minimum cztery)	Powściągliwa, zdystansowana, wyważona, wrażliwa, ambitna, zdeterminowana, zorganizowana, odważna, dumna.
Kto jest jej sprzymierzeńcem/przyjacielem/najbliższą, ukochaną osobą?	Jej sprzymierzeńcami w walce z pandemią są: Jean Tarrou, Joseph Grand, a później też Raymond Rambert.
Z kim jest jej nie po drodze? Kto jest jej wrogiem?	Naczelnny lekarz miasta, medyczny sztab kryzysowy.
Czy bohaterowi udaje się przeżyć epidemię?/ Jeśli nie, to w jakich okolicznościach umiera?	Tak

3. Niech osoby, które analizowały tę samą postać, połączą się w zespoły. Poproś, aby w grupach pokazali sobie nawzajem własne karty pracy, uzasadnili swoje odpowiedzi i na ich podstawie wspólnie stworzyli portret bohatera na dużym arkuszu papieru i zaprezentowali go na forum klasy.
4. Kolejnym etapem pracy będzie pogłębiona analiza bohaterów. Zaproponuj klasie grę w „gorące krzesła”. Każda grupa wybiera spośród siebie lidera, którego zadaniem będzie wypowiadać się w imieniu reprezentowanej przez zespół postaci, udzielając odpowiedzi na pytania zadane przez klasę dotyczące postawy bohatera wobec epidemii. Pojedynczy wywiad może trwać maksymalnie trzy minuty.

Przykładowe pytania:

- Co Cię motywuje do działania?
 - Jaką wartość kierujesz się w życiu?
 - Co było dla Ciebie największym wyzwaniem?
 - Co musiałeś poświęcić?
 - Jaki był przełomowy moment w czasie zarazy?
 - Jak zaraza wpłynęła na twoje życie?
5. Zaproś klasę do dyskusji na forum. Spróbujcie odpowiedzieć na pytanie otwierające lekcję:
„Jak pracują, jak kochają i jak umierają bohaterowie spektaklu „Zaraza”? Jak uczniowie interpretują zabieg reżysera, który polega na uczynieniu z tego cytatu klamry kompozycyjnej spektaklu? (Pytanie pojawia się między innymi na początku spektaklu i w jego finale).

SCENARIUSZ DRUGI:

Czym jest zaraza dla bohaterów spektaklu i dla współczesnej młodzieży?

1. Poproś uczniów aby przy pomocy taśmy malarskiej utworzyli na podłodze oś fabularną epidemii. Spróbujcie wyłonić w dyskusji najważniejsze wydarzenia ze spektaklu od momentu znalezienia zdechłego szczura aż do ustąpienia zarazy. Poleć uczniom aby zaznaczyli je na osi.

Przykładowa propozycja:

- Znalezienie zdechłego szczura
- Pierwszy zgon
- Zamknięcie miasta
- Śmierć dziecka
- Wyzdrowienie Granda
- Śmierć Jeana Tarrou
- Otwarcie miasta

2. Podziel klasę na kilka grup. Każdej przydziel jedno wydarzenie na osi, wokół którego będzie pracowała. Rozdaj zespołom żółte karteczki i flamastry i poproś, aby z prawej strony osi zapisały jak najwięcej skojarzeń dotyczących odczuć bohaterów, a z lewej – zdarzeń scenicznych oraz działań bohaterów związanych z danym wydarzeniem.

Otwarcie miasta. Przykładowa propozycja:

- zdarzenia sceniczne, działania bohaterów: intonują na proscenium „Ode do radości”, śmierć Jeana Tarrou, płacz doktora Rieux, zabawy z okazji otwarcia miasta, zapominanie o epidemii, powrót do normalności;
- odczucia bohaterów: wątpliwości związane z tym, czy jest to powrót do normalności, zmęczenie epidemią, żałoba po stracie bliskich, niedowierzanie, radość, szczęście.

3. Po skończonym zadaniu przyjrzyjcie się raz jeszcze osi i porozmawiajcie o tym, czym była zaraza dla bohaterów spektaklu.

Przykładowa propozycja:

- końcem dawnego świata, szansą na nowe życie, polem walki, mierzeniem się z własnymi ograniczeniami, sprawdzianem człowieczeństwa, karą, cierpieniem, okazją do przyjrzenia się sobie etc.

Zwróć uwagę na różnorodność odpowiedzi w zależności od osoby, która jej udziela i kontekstu.

4. Spytaj młodzież jak interpretuje finał spektaklu, w którym doktor Bernadetta Rieux wypowiada słowa:

„Gdy przysłuchiwałam się tym wiwatom, rozumiałam, że radość jest bardzo krucha. Myślałam o tłumach nieświadomych tego – co przecież każdy zrozumie – że wirus nigdy nie umiera. Nie znika – nigdy do końca. Może być uśpiony w meblu lub pościeli; czekać na swój czas w salonach, piwnicach, walizkach... listach z banku ...i albo przez fatalny zbieg okoliczności, albo dlatego, że taki ma program – spuścić ze smyczy swoje szczury i posłać na śmierć w jakimś innym mieście”.

Następnie podziel klasę na kilka grup. Poproś, aby porozmawiali w zespołach o tym, co według nich jest zarazą naszych czasów (ideologia, covid, wojna, katastrofa klimatyczna, polaryzacja społeczeństwa etc.) i stworzyli w grupach rzeźby ze swoich ciał zatytułowane „Zaraza naszych czasów”.

Wariant: Po obejrzeniu rzeźb stworzonych przez grupy, możesz przytoczyć jako komentarz do zajęć cytaty z „Gazety Teatralnej” Teatru Żeromskiego w Kielcach, która publikuje fragmenty artykułu Andrzeja Lubowskiego z „Gazety Wyborczej”:

„Życie to hospicjum, nigdy szpital

Albert Camus w „Dżumie” nie pisał o konkretnej zarazie. Nie była to również, jak wielu spekulowało, metafora nazistowskiej okupacji Francji. Pisał, bo w jego mniemaniu my wszyscy, nie będąc tego świadomi, obcujemy z zarazą często nienazwaną. Że to powszechna, cicha, niewidzialna choroba, która może zabić każdego z nas w dowolnym momencie. I zniszczyć życie, które postrzegamy jako solidne. Że istotą naszego bytu jest nieustanne zagrożenie naszego życia – epidemią, wypadkiem, działaniem innych ludzi”.

SCENARIUSZ TRZECI:

Analiza i interpretacja sfery wizualnej spektaklu

1. Powiedz klasie, że na dzisiejszej lekcji przyjrzyście się sferze wizualnej spektaklu, której autorem jest Mirek Kaczmarek. W celu przybliżenia sylwetki artysty możesz odczytać lub wyświetlić na tablicy multimedialnej biogram i zdjęcie artysty umieszczone w „Gazecie Teatralnej”.

https://backend.teatrzeromskiego.pl/media/attachments/GT88_Zaraza.pdf

2. Zróbcie burzę mózgow i zapiszcie na tablicy co składa się na sferę wizualną spektaklu.

Podziel klasę na kilka zespołów. Każda losuje jeden z elementów składowych sfery wizualnej spektaklu (scenografia, rekwizyty, kostiumy, charakterystyka, światła, projekcje, efekty specjalne) i tworzy plakat, na którym zapisuje lub/i rysuje (używając symboli, ikon etc.) wszystkie części składowe wylosowanego elementu.

3. W kolejnym etapie zespoły zastanawiają się jaką rolę w spektaklu odgrywają elementy umieszczone przez nich na plakatach. Grupy mogą skorzystać z poniższych pytań pomocniczych:

- Jak wygląda dany element?
- Jaki ma kolor, kształt, wielkość?
- W jakim momencie spektaklu się pojawia?
- Jakie robi wrażenie?
- Co może symbolizować?
- Co mówi o rzeczywistości bohaterów?

Przykładowa propozycja:

Scenografia do spektaklu jest minimalistyczna (pięć foteli na kółkach, wyłożone pleksiglasem podłoga i ściany, drzwi) oraz wielofunkcyjna zarazem (w zależności od umiejscowienia krzeseł w przestrzeni, zmian barwy i kierunków światła, użycia stroboskopu, wyświetlenia dat na ścianach przestrzeń staje się: salą sądową, szpitalem, prosektohem, mieszkaniem, urzędem, ulicą czy też przestrzenią mentalną bohatera). Te zabiegi scenograficzne podkreślają uniwersalność czasu i miejsca akcji.

Poproś, aby zespoły zaprezentowały i omówiły swoje plakaty na forum klasy. Następnie wspólnie zastanówcie się co łączy poszczególne elementy sfery wizualnej spektaklu i wymieńcie się wrażeniami, jakie robi na Was koncepcja wizualna spektaklu autorstwa Mirka Kaczmarka.

